УДК 342.734(477)

ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ ЯК НЕОБХІДНИЙ РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Орлова О. Ю.,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Серед численних прав людини, котрі передбачає Конституція України, особливе місце посідає право на достатній життєвий рівень, яке вперше в історії України закріплено в ст. 48 Конституції. Це право є об'єктом як національного, так і міжнародного правового регулювання: воно закріплене в ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини 1948 р.[1], у ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.[2] та в інших документах про права людини. Слід зазначити, що, незважаючи на ратифікацію всіма країнами континентальної Європи Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, положення ст. 11 цього Пакту були втілені в окремій конституційній нормі, крім України, лише такими державами, як Білорусь, Вірменія, Молдова, Нідерланди і Словенія. Конституції інших європейських держав це право не регулюють.

Право на достатній життєвий рівень ґрунтується на одному з вихідних принципів соціальної держави та, безперечно, належить до найважливіших конституційних соціальних прав людини і громадянина, оскільки при неможливості особою забезпечити елементарні умови свого існування, коли якість її харчування не забезпечує простого відтворення фізичних сил, коли вона не має будь-якого житла та одягу, тоді усі інші права просто втрачають своє соціальне значення.

Як зазначає Ж. М. Пустовіт, сутністю цього права «… є можливість достатнього харчування, одягу, житла з метою забезпечення, досягнення певного життєвого рівня. Змістом є право на соціальне благо, як гарантія існування і прояву можливостей особи. Формою є право на певні умови життя»[3].

Ю. В. Кім у статті «Гідне життя» як категорія конституційного права» ставить питання: «Чи може розглядатися в якості забезпечен-

[1] Загальна декларація прав людини 1948 р. // Законодавство України / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

[2] Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. // Законодавство України / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

[3] Олійник А. Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. – К. : Вид. дім «Скіф», 2012. – 266 с.

© Орлова О. Ю., 2017

ня гідного життя,.. гарантія мінімального розміру оплати праці або ж прожиткового мінімуму?»[1]. На нього він дає відповідь: «Здається, що в цілому – ні». Однак зі змісту статті і наведеного статистичного аналізу ми можемо зрозуміти, що якщо держава належним чином не здійснює турботу про поліпшення економічного становища громадян, то і «гідне життя» для людини – недосяжне.

Разом із тим слід наголосити, що конституційне закріплення права на достатній життєвий рівень ще не означає, що Українська держава бере на себе зобов'язання забезпечити кожній людині достатнє харчування, одяг і житло. Зрозуміло, що держава не може, і не повинна роздавати всім громадянам матеріальні блага, але вона зобов'язана, як учасник Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та держава, яка проголосила себе соціальною, створювати належні соціальні умови для кожної людини, щоб та змогла знайти роботу та щоб у результаті здійснення цієї трудової діяльності людина могла реально забезпечити достатню матеріальну базу життєдіяльності для себе і своєї сім'ї. Тобто держава не є пасивним спостерігачем при реалізації соціальних прав, а є її активним учасником[2].

Що стосується критеріїв достатнього життєвого рівня, то аналіз наукових поглядів з даного питання, а також найбільш поширених рейтингів та індексів якості та рівня життя населення, що застосовуються в Україні і за кордоном (індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), індекс якості життя, індекс процвітання країн світу, рейтинг задоволеності життям, Всесвітній індекс щастя, доповідь про світове щастя та ін.) дозволяє зробити висновок про те, що система критеріїв достатнього життєвого рівня повинна включати в себе дві групи: 1) критерії, що характеризують рівень виконання державою обов'язку забезпечити достатній життєвий рівень своїм громадянам; 2) критерії, що характеризують рівень виконання людиною обов'язків жити на достатньому рівні (вести гідний спосіб життя)[3].

Оскільки перша група критеріїв достатнього життєвого рівня детермінована зобов'язаннями держави перед людиною, її неодмінними атрибутами є такі категорії, як достатній рівень життя і якість життя. Відповідно, дана група критеріїв, у свою чергу, поділяється на дві підгрупи. Перша підгрупа включає критерії достатнього рівня життя, під яким розуміється показник, що характеризує кількість і якість товарів

---

[1] Ким Ю. В. "Достойная жизнь" как категория конституционного права // Конституционное и Муниципальное право. – 2009. – Вып 8. – С. 6–9.

[2] Кириченко Ю. В. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. // Новини / Конституційна Асамблея [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cau.in.ua/ua/news/id/kirichenko-juv-schodo-obruntuvannja-neobhidnosti-zmini-statti-48-konstituciji-ukrajini-776/.

[3] Барсукова В. Н. Право человека на достойную жизнь: общая характеристика // Современное право. – 2016. – Вып 1. – С. 5–10.

і послуг, споживаних людиною, міру задоволення основних життєвих потреб. Друга підгрупа включає в себе критерії, що характеризують якість життя, під яким розуміється інтегральний показник, покликаний охарактеризувати соціальне самопочуття особистості, задоволеність громадянськими свободами, правами людини, безпекою існування, рівнем захищеності, реалізацією внутрішнього потенціалу людини, її інтелекту, творчого сенсу життя та ін. Відповідно, друга підгрупа складається з трьох блоків показників (перший блок характеризує рівень достатності нематеріальних благ, придбаних в результаті реалізації прав людини другого і третього покоління, другий блок – рівень задоволеності громадян нематеріальними благами, що придбані в результаті реалізації прав першого покоління; третій – рівень гарантованості і захищеності права на достатній життєвий рівень).

Друга група критеріїв достатнього життєвого рівня має суб'єктивний характер, їх виконання вже залежить в основному від людини. Ця група критеріїв орієнтована на достатній життєвий рівень, як спосіб життя людини, під яким розуміється такий спосіб життя, коли людина не тільки володіє знаннями про зміст прийнятих в суспільстві соціальних норм (моральних, релігійних, правових і т.д.), але і усвідомлено їх виконує.

Слід також зазначити, що саме держава визначає практично усі соціальні стандарти та нормативи, а також механізм їх реалізації. Правовими засадами щодо встановлення соціальних стандартів є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», а також Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів, затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики від 17.06.2002 р. № 293.

Право на соціальний захист, як суб'єктивне право, забезпечується певними юридичними обов'язками, які покладено на чітко визначених суб'єктів – відповідні державні органи праці та соціального захисту, соціальні фонди, соціальні служби, посадові особи. У зв'язку із цим ми підтримуємо точку зору П. М. Рабіновича, який пропонує ст. 48 Конституції України доповнити частиною другою, а саме: «Це право забезпечується встановленням мінімального розміру пенсії, інших видів соціальних виплат і допомоги, а також заробітної плати, не нижчого ніж прожитковий мінімум, визначений законом». На нашу думку, така деталізація допоможе припинити практику уникнення відповідальності органами державної влади за бездіяльність чи неналежне виконання своїх зобов'язань у даній сфері.